

Asia: VN/24520/2023

Uuden vammaispalvelulain soveltamisalan tarkentaminen

Lausunnonantajan lausunto

1. Lausunnonantajan organisaatio

Järjestö

2. Pidätekö hallituksen esitysluonnoksen 3 luvussa kerrottuja tavoitteita kannatettavina?

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita:

Omaishoitajaliitto pitää lain soveltamisen selkeyttämistä tervetulleena tavoitteena ja tarkoituksenmukaisena turvata vammaispalvelut kaikkein eniten tarvitseville, siten että myös riittävä rahoitus ja palveluiden saatavuus on jatkossa turvattu. Toisaalta mahdollisten väliinpuotoajaryhmien asema ja vammaisille henkilöille kohdentuva asiakasmaksujen lisääntyminen sekä asiakkaiden oikeudellisen aseman heikkeneminen ja siihen liittyvä epävarmuus aiheuttavat myös suurta huolta.

Pelkona ja ilmeisenä vaarana on esimerkiksi se, että taloudellisissa haasteissa olevat hyvinvointialueet saattavat säästösyistä laittaa yhä useamman vammaisen henkilön sosiaalihuollon palvelujen varaan, vaikka palveluja ei ole tosiasiallisesti saatavilla ja asiakkaan tarpeet tosiasiallisesti turvattaisiin paremmin vammaispalvelulain mukaisilla palveluilla.

Vaikka asiakkaalla on edelleen käytössään jälkikäteinen oikeusturva, on ilmeinen vaara, että etukäteinen oikeusturva heikkenee asiakkaan aseman heikkenemisen myötä ja joillakin ryhmillä palveluiden piiriin pääsy vaikeutuu. Jälkikäteinen oikeusturva on tunnetusti Suomessa varsin hidasta. Mikäli palvelut saa vasta oikaisu- tai valitusprosessin jälkeen, voi sopivien ja riittävien palveluiden piiriin pääsy hidastua merkittävästi. Vammaisten aseman heikentyminen ja epävarmuuden lisääntyminen voivat itsessään olla rakenteellisen syrjinnän ilmentymä, vaikka henkilöt lopulta saisivat heille kuuluvat palvelut. Sekä vammaisten oikeuksien toteutumisen että hallinnon näkökulmasta olisi mahdollisimman johdonmukainen, selkeä ja riittävällä rahoituksella turvattu toimeenpano kaikkien etu.

Omaishoitajaliitto kantaa huolta myös siitä, että uudessa esityksessä ei ole riittävässä määrin huomioitu vammaisten henkilöiden itsenäisen elämän turvaamista YK:n vammaisyleissopimuksen mukaisesti.

Valmistelussa olisi myös hyvä kiinnittää huomiota yksilöiden hyvinvointiin ja ns. elinkaarikustannuksiin. Monissa tapauksissa – kuten esimerkiksi muistisairauksien hoidossa – asiantuntijat ovat todenneet, että kustannustehokkain tapa on varhainen diagnoosi ja oikea-aikainen hoito. Soveltuuko korostetun rajaavasti sovellettava vammaispalvelulaki tämän kaltaisiin tilanteisiin? Aihe on ajankohtainen Suomessa, sillä rekisteritietojen valossa esimerkiksi muistisairausdiagnoosin saaneita tulee olemaan peräti neljännesmiljoona, 250 000, vuonna 2040. Mikäli emme ennakoijia tue oikea-aikaisesti, todennäköisesti sekä yksilölliset tuen tarpeet että yhteiskunnalle aiheutuvat kustannukset kasvavat.

3. Päästäänkö esitetyillä muutosehdotuksilla esityksen tavoitteisiin?

ei

Voit halutessasi esittää huomioita:

Esitetyillä, sinänsä johdonmukaisilla, muutoksilla päästään esitettyihin rajaustavoitteisiin, mutta ne pitävät sisällään muita vaaranpaikkoja ja valuvikojen mahdollisuuksia. Tässä muutamia esimerkkejä:

- Heikkeneekö asiakkaiden oikeusturva, jos riittää että ”teoriassa” jokin palvelu voidaan järjestää yleisten ensisijaisten lakien mukaan. Onko vaarana, että sosiaalioikeudellisten velvoitteiden toteutumista voidaan kiertää osoittamalla, että on olemassa mahdollisimman monipuoliset palvelut yleislainsäädännössä, mutta näitä ei kuitenkaan tarjota, koska ne ovat määrärahasidonnaisia?

- Voidaanko kuljetuspalveluja tarvitsevalle vammaiselle asiakkaalle osoittaa, että sosiaalihuollon mukaiset palvelut ovat riittävät, mutta hän ei kuitenkaan näitä saa käyttää, koska määrärahasidonnainen palvelu on kohdennettu ainoastaan hyvin pienituloisille? Voiko henkilö siten jäädä kokonaan ilman palvelua, koska palvelu on periaatteessa järjestettävissä yleisenä sosiaalihuollon palveluna, ja hän vain rajautuu niiden ulkopuolelle sosioekonomisista syistä?

- Mikä on välinputoajaryhmien asema, esimerkiksi lievästi kehitysvammaiset henkilöt? Joutuvatko kaikki yleisen sosiaalihuollon palveluiden ja siten asiakasmaksujen piiriin? Onko kaikilla palveluiden tarvitsijoilla resursseja pyytää maksujen alentamista /perimättä jättämistä? Yleensä asiakasmaksulain 11 pykälän käyttäminen ja soveltaminen on tehty asiakkaan näkökulmasta hyvin työlääksi ja byrokraattiseksi. Ylimääräisten päätösten haku voi myös kuormittaa läheisiä ja edunvalvojina toimivia henkilöitä. Omaishoitajaliitto peräänkuuluttaa tulorekisteritietojen hyödyntämistä, jolloin päätökset voitaisiin ratkaista asiakkaan hyväksi jopa automaattisen päätöksenteon avulla.

- Onko vaarana, että yleisen sosiaalihuoltolain painottamisen myötä vammaisille henkilöille tarjottaisiin jatkossa nykyistä enemmän palveluratkaisuja, jotka eivät vastaa YK:n vammaissopimuksen 19 artiklaa ja sen yleiskomentissa (nro. 5) esitettyä tulkintaa? Vammaissopimuksen tulkinnan mukaan palvelut tulisi mm. toteuttaa tavalla, joka tukee täysimääräistä, yksilöllistä, itse valittua osallisuutta ja osallistumista sekä itsenäistä elämää, henkilökohtaisia valintoja ja omien asioiden hallintaa. Näemme vaarana, että palvelut järjestetään tavalla, joka on pikemmin järjestelmälähtöistä, joustamatonta ja jopa laitosmaista.

- Onko vaarana, että omaishoitajien vastuulle laitetaan yhä enemmän lakisääteisesti julkisen vastuulle kuuluvia palveluita? Esimerkiksi omaishoidon tuella ja henkilökohtaisella avulla on erilaiset tarkoituserät ja funktiot, ja näemme mahdollisena vaarana, että yhtäkkiä esimerkiksi omaishoidon

tukea pidetään riittävänä palveluna vammaisen henkilön itsemääräämisoikeuden turvaamiseksi, vaikka siinä on itsemääräämisoikeuden turvaamisen näkökulmasta huomattavia potentiaalisia ongelmia liittyen vaikkapa eturistiriitoihin tietyissä tilanteissa. Sen lisäksi, että se voi kaventaa hoidettavan itsemääräämisoikeutta, voi se myös vähentää läheis- ja omaishoitajien vapautta ja siten itsemääräämisoikeutta sekä asettaa hänet kohtuuttomaan hoivavastuuseen.

4. Ovatko ensisijaisen lainsäädännön mukaisten palvelujen ensisijaisuutta korostavat säännökset mielestänne kannatettavia? (Vammaispalvelulain 2 §)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

On hyvä, että lainsäädäntö rakennetaan siten, että erityislainsäädäntö pysyy erityisenä ja yleiset palvelut yleisinä. Kannatettavaa on myös, että lainsäädäntö luo kannustimia yleisten sosiaalihuollon ja ikääntyneiden palveluiden kehittämiseen.

Olemme osittain eri mieltä ehdotuksen kanssa. Kannamme huolta siitä, että asiakkaan näkökulmasta päätöksiä tehdessä painoarvoa ei enää annettaisi palveluiden tosiasiallinen saatavuudelle, vaan jatkossa riittäisi, että ne periaatteessa (teoriassa?) olisivat järjestettävissä. Tämä voi heikentää asiakkaan asemaa ja pääsyä riittävien ja sopivien palveluiden piiriin. Tällöin myös ajatus yleisen sosiaalihuollon ja ikääntyneiden palveluiden kehittämisestä vesittyy, jos pelkkä "teoreettinen" mahdollisuus palveluiden järjestämisestä riittää. Jos tämä ei ole ollut tarkoituksena, tulisi ko. kohtaa täsmentää ja selkeyttää, jotta palveluiden piiriin pääsy ei vaarantuisi.

Omaishoitajaliiton mukaan mittatikun tulisi olla "tosiasiallisesti saatavilla", riippumatta henkilön sosioekonomisesta tilanteesta. Vaikka kohtuulliset asiakasmaksut ja omavastuuosuudet voivat tietyissä tilanteissa olla perusteltavissa, ei ihmisten tulisi rajautua ulos välttämättömien palveluiden vuoksi esimerkiksi vain siksi, että heillä on hiukan liian suuret tulot tai liian vähän rahaa asiakasmaksujen tai omarahoitusosuuden kattamiseen. Nyt esitysluonnoksessa huomioidaan vähävaraiset vammaiset, jotka saisivat helpotuksia asiakasmaksulain 11 §:n mukaisesti, mutta ei vammaisia henkilöitä, joilla on liian suuret tulot saadakseen käytännössä yleisen sosiaalihuoltolain mukaisia palveluita, esimerkiksi liikkumisen tueksi. Osallisuus ja riittävät ja sopivat ja arjessa välttämättömät palvelut tulee turvata vammaisille henkilöille, riippumatta heidän sosioekonomisesta taustastaan, jotta perustuslain 19 §:n 1. ja 3. momentin velvoitteet toteutuvat myös vastaisuudessa.

Lisäksi, mikäli hyvinvointialueiden taloudelliset haasteet jatkuvat, voi olla taloudellinen paine soveltaa lakia siten, että lähes kaikki henkilöt osoitetaan sosiaalihuollon yleisten palveluiden piiriin siitäkkin huolimatta, että henkilö kuuluisi vammaispalveluiden soveltamisalan piiriin ja että vammaispalvelut paremmin toteuttaisivat asiakkaan etua ja tarpeita. Tämä on mahdollista, koska laki lisää harkintavaltaa ja tulkintaetuoikeutta merkittävästi.

Lainsäädännön soveltuvuus riippuu siis osittain yleisen sosiaalihuollon rahoituksesta.

Omaishoitajaliitto yhtyy myös esimerkiksi Heta-liiton esittämiin huoliin merkittävistä tiukennuksista ja tietyistä jännitteistä ehdotuksen sisällä:

"Vammaispalvelujen saamisedellytyksen tiukennus:

Ehdotuksessa ensisijaisen lainsäädännön soveltamisesta olisi kaksi toisistaan poikkeavaa edellytystä: 'Tämän lain perusteella järjestetään palveluita vain, jos ensisijaisessa lainsäädännössä tarkoitetut palvelut eivät ole henkilön yksilöllisen palvelutarpeen ja edun kannalta sopivia ja riittäviä.' (2 § 1 mom.) 'Sen lisäksi, mitä 1 momentissa säädetään, tämän lain perusteella järjestetään palveluita vammaiselle henkilölle vain, jos hänelle ei ole järjestettävissä palveluita ensisijaisen lainsäädännön mukaan ja hänen välttämätön avun ja tuen tarpeensa poikkeaa siitä, mikä on henkilön elämänvaiheessa tavanomainen tarve.' (2 § 3 mom.) Ehdotus sisältää näin ollen kaksi erilaista päällekkäistä kriteeriä lainvalinnalle. Näistä jälkimmäinen 'ei ole järjestettävissä' -kriteeri on tiukempi, koska siinä ei viitata esimerkiksi palvelun sopivuuteen tai asiakkaan etuun. Ehdotuksen perusteluissa kuvataan esimerkiksi, että sosiaalihuoltolain mukainen palvelu tulee järjestää, jos se on mahdollista. On epäselvää, mitä tällä tarkoitetaan. Usein henkilökohtaisen avun käyttäjälle on periaatteessa järjestettävissä muita palveluita, mutta ne tarkoittavat esimerkiksi epäinhimillisiä laitospaikkaita ratkaisuja ja siten elämänpiirin kaventumista. Näin voidaan joutua takaisin tilanteeseen, jossa vammaisille henkilöille turvataan vain ns. eksistenssiminimin mukaisia palveluja. Varsinkin uusi 'ei ole järjestettävissä' -kriteeri tiukentaisi vammaispalvelulain mukaisten palvelujen myöntämistä nykyiseen vammaispalvelulakiin ja vuonna 2023 hyväksytyyn lakiin nähden."

5. Onko elämänvaiheessa tavanomaisesta poikkeavaa tarvetta koskeva säännösehdotus mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §)

en osaa sanoa

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Tämä on johdonmukainen jäsentelytapa, jolla voidaan kiertää ikäsyRJintäkielto. On sinänsä hyvä, sillä tällöin ketään vammaista henkilöä ei kategorisesti rajata vammaispalvelulain ulkopuolelle. Näemme kuitenkin haasteita siinä, mitä katsotaan esimerkiksi elämänvaiheeseen tavanomaisesta poikkeavaksi tarpeeksi. Ensinnäkin, vaikka esimerkiksi lapset tarvitsevat vanhempiensa apua, missä määrin muita paljon intensiivisempi avun tarve huomioidaan? Toiseksi miten esimerkiksi hyvässä kunnossa ja mieleltään virkeät iäkkäät henkilöt huomioidaan? Voivatko he esimerkiksi vielä tehdä ansiotyötä tai muutoin olla aktiivisia, vai katsotaanko kategorisesti tämän "elämänvaiheen" olevan paljon muita elämänvaiheita passiivisempi? Omaishoitajaliitto on siten osin eri mieltä ehdotuksen kanssa, koska se voi avata ovia hyvinkin mielivaltaiselle lain soveltamiselle.

6. Onko asiakkaan edun ja maksuttomuuden suhdetta koskeva tarkennus mielestänne kannatettava? (Sosiaalihuoltolain 4 §)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Muutos on johdonmukainen siinä mielessä, että se estää asiakkaiden "valumisen" vammaispalvelulain soveltamisen piiriin tilanteissa, joissa riittävä ja sopiva apu olisi muutoinkin järjestettävissä. Liittona meitä kuitenkin huolestuttaa asiakasmaksujen kasvu jo muutenkin taloudellisesti kuormittuneissa perheissä.

Haluamme kuitenkin myös yhtyä Heta-liiton tekemiin huomioihin vamman johdosta tarvittavien palvelujen muuttumisesta maksullisiksi:

”Vammaispalvelujen maksuttomuuden tulee toteutua riippumatta siitä, minkä lain nojalla vamman tai sairauden edellyttämä palvelu järjestetään. On eettisesti ja yhdenvertaisuuden näkökulmasta ongelmallista, että jopa elämänmittaisista vammaispalveluista peritään maksuja.

Maksullisuuden vahvistaminen on heikennys vammaisten henkilöiden kannalta. Säännös kannustaa hyvinvointialueita järjestämään palveluita sosiaalihuoltolain nojalla, jolloin vammaispalvelulain tarkoitus ei toteudu.

Ehdotettua säännöstä ei tule lisätä sosiaalihuoltolakiin. KHO:n ratkaisujen käsittely perusteluissa vaikuttaa tarkoitushakuiselta. Palveluasumisen suhteen on ollut kyse samansisältöisestä palvelusta. Henkilökohtainen apu ja kotihoito ovat sen sijaan pitkälti eri sisältöiset ja eri lähtökohdista toteutettavat palvelut. Tilanteita ei siis voi verrata ja väittää, että KHO:n linja vaihtelisi.

Asumisen palveluiden muuttaminen maksulliseksi olisi selvä heikennys nykytilaan nähden. Ehdotus johtaa esimerkiksi siihen, että hyvinvointialueen kannattaa järjestää vammaisen henkilön tarvitsemat asumisen palvelut yksinomaan sosiaalihuoltolain mukaisina maksullisina palveluina. Tästä syystä vammaispalvelulain monet tärkeät palvelut, kuten asumisen tuki tai jopa läheis- ja omaishoitajille erityisen tärkeä lyhytaikainen huolenpito, jäisivät mahdollisesti kuolleeksi kirjaimeksi tai päätös niiden myöntämisestä tehtäisiin vain poikkeustapauksissa.”

Tämä voi osaltaan luoda jännitteen siihen, että oikeusvarmuuden ja hallinnon näkökulmasta mahdollisimman pitkäaikaiset päätökset ennen uuden lain voimaantuloa ovat tarkoituksenmukaiset ja ennakoitavat ja toisaalta sille, että hyvinvointialueet haluavat mahdollisesti taloudellisten intressien vuoksi mahdollisesti mahdollisimman aikaisin siirtää asiakkaita pois maksuttomien vammaispalvelujen piiristä. Tämänkaltainen sääntelymuutos heikentäisi asiakkaiden asemaa merkittävässä määrin ja lisäisi tarvetta jälkikäteiselle oikeusturvalle. Tämä heikentäisi ihmisten tosiasiallista pääsyä palveluiden piiriin ja voisi myös aiheuttaa lisääntyvää eriarvoisuutta, sillä monilla kuormittuneilla vamman kanssa elävillä perheillä ei ole välttämättä mahdollisuuksia tai voimavaroja valvoa oikeuksiaan.

7. Onko asiakasmaksulain säännöksiä täydentävä niin sanottu suojasäännös mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §:n 4 ja 5 momentti)

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Tämän suojasäännöksen tavoitteet ovat hyvin kannatettava asia ja perusteltavissa positiivisena erityiskohteluna, mutta on syytä pohtia, onko suojasäännös riittävän vahva? Omaishoitajaliitto pitäisi kuitenkin tarkoituksenmukaisempana ja tarpeellisena uudistaa myös varsinaista asiakasmaksulakia, jotta tavoite toteutuisi.

Omaishoitajaliitto on huolissaan, siitä että onko heillä, jotka joutuvat uusien asiakasmaksujen piiriin tosiasiallisesti voimavaroja ja mahdollisuuksia hakea päätöksiä asiakasmaksujen alentamisesta tai perimättä jättämisestä. Omaishoitajaliitto peräänkuuluttaa tulorekisteritietojen hyödyntämistä, jolloin päätökset voitaisiin ratkaista asiakkaan hyväksi jopa automaattisen päätöksenteon avulla. Tällä tavalla asia voitaisiin virtaviivaistaa siten, että sekä hallinnolle että asiakkaille tai heidän läheisilleen tulisi vähemmän kuormitusta.

Myös sosiaali- ja terveydenhuollon yhteinen maksukatto tarvitaan, jotta palveluiden piiriin pääsy ei vaarantuisi ja taloudellinen rasite ei tulisi kohtuuttomaksi myöskään pienituloisille. Useimmiten tietyillä ryhmillä on paljon sekä sosiaali- että terveydenhuollon palveluiden käyttöä. Vähimmäisvaatimuksen tulisi olla laatia tiekartta siitä, millä tavoin sosiaali- ja terveydenhuollon maksukatot luodaan.

8. Voit halutessasi esittää muita huomioita esityksestä:

- 2. pykälän 3. momentti "järjestettävissä" on tulkinnanvarainen ja heikentää asiakkaan oikeudellista asemaa hyvin merkittävässä määrin. Kolmas momentti tulisi muotoilla uudelleen. Kokonaisuutena tämä lakiehdotus voi tarkoittaa vammaisille henkilöille jossakin määrin selkeää heikennystä nykyisin voimassa oleviin lakeihin verrattuna. Onko tämä hallituksen tavoittelema vai vahinko?

- Mikäli vammaisten henkilöiden oikeudellinen asema halutaan turvata, voisi olla tarkoituksenmukaista säätää myös toinen suoja säännös, jonka mukaan nykyisin vammaispalveluja tai kehitysvammaisten erityishuoltoa saavat henkilöt saavat vammaispalveluina järjestettäviä palveluita esimerkiksi vuoteen 2030 asti. Pidemmällä siirtymäajalla ei voi kuitenkaan kaikilta osin paikata lainsäädännön valuvikoja, vaikka heikennysten voimaantuloa siirrettäisiinkin joiltakin osin.

- Vammaisilla ihmisillä ja vamman kanssa elävillä perheillä on muuta väestöä vaikeampaa muuttaa esimerkiksi työn tai opintojen vuoksi. Päätösten saaminen voi kestää pitkään, mikä osaltaan voi hidastaa nuoren vammaisen henkilön itsenäistymistä tai vaikkapa työelämään palaavan omaishoitajan työllistymistä. Toivoisimme lainsäädäntöön uudistusta, jossa päätökset myönnettyistä palveluista olisivat siirrettävissä hyvinvointialueelta toiselle muuttaessa. Tämä olisi muutoksena suuri parannus asianomaisille, mutta kustannuksena kustannusneutraali, sillä samankaltaiset palvelut on joka tapauksessa järjestettävä asuinpaikkakunnalta muutosta riippumatta. Tämä osaltaan edistäisi vammaisten nuorten itsenäistymistä, kouluttautumista ja työllistymistä yhdenvertaisemmin ehdoin.

- Pykälää valmennuksesta ja tuesta muokattiin merkittävästi viime eduskuntakäsittelyssä. Tämä johti siihen, että pykälää koskeva hallituksen esitys ei välttämättä enää ole yhtä arvokas oikeuslähteenä, koska itse pykälän sisältö on niin merkittävässä määrin muuttunut. Esimerkiksi monet näkövammajärjestöt ovat kokeneet tämän heikennyksenä. Toivoisimme korjattavan tämän tahattoman lapsuksen teknisesti tämän lakiuudistuksen yhteydessä. Myös kehitysvammaisten työtoiminta (§ 27) tulisi muotoilla sellaisella tavalla, että se olisi myös muiden vastaavaa tukea tarvitsevien vammaisten henkilöiden käytettävissä. Tällä voisi myös jossain määrin olla suotuisa vaikutus läheis- ja omaishoitajien jaksamiselle, mikäli elämäntilanteeseen soveltuvaa toimintaa on tarjolla kodin ulkopuolella.

- Suomea sitoo edelleen YK:n vammaisyleissopimus ja siten myös vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuuden edistäminen, itsenäisen edistämisen ja muiden oikeuksien toteutuminen. Vammaispalvelulain tulevia soveltajia sitoo myös perustuslain lainsidonnaisuusperiaate (PL 2, 3. mom.) ja velvoite turvata perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen (PL 22). Eikö lain soveltajille myös olisi helpompaa, mikäli nämä itsenäinen elämä ja yhdenvertaisuus olisivat jäljellä itse lakitekstissä myös soveltamispykälässä?

- Omaishoitajaliitto katsoo, että vaikka arvio tehtäisiin myös sosiaalihuollon palveluista, tulee palvelutarpeen arviota tehdessä soveltaa vammaispalvelulain osallisuutta ja ennakoivaa

oikeusturvaa vahvistavia menettelysäännöksiä. Nyt laki on tulkittavissa siten, että myös menettelysäännökset ohitetaan, kun heti siirrytään sosiaalihuoltolain mukaiseen arviointiin.

- Vammaisuuden pitkäaikaisuuden vaatimusta tulisi täsmentää siten, että myös nopeasti etenevät ja vaihtelevat vammaisuutta aiheuttavat pitkäaikaissairaudet huomioidaan.
- Omaishoitajaliitto kantaa huolta myös siitä, että esitys voi vahvistaa omaisolettamaa, jossa omaiselle sysätään yhä enemmän vastuuta. Jos osa palveluista on järjestettävissä yleisenä sosiaalihuoltona – esimerkiksi omaishoidon tukena – mitä tapahtuu, jos omainen kieltäytyy? Omaishoidon pitäisi perustua vapaaehtoisuuteen, mutta siten kun laki nyt on kirjoitettu voisi kuitenkin äärimmillään jopa tulkita niin että asia olisi ”ollut järjestettävissä” omaishoidon tuen muodossa, ja siten voitaisiin jopa tulkita, että velvoitetta tarjota palvelua vammaispalveluna ei enää synny.
- Esityksen tarkoitusperät ovat hyvät, mutta lain lukuisat palveluiden piirin pääsyn rajoitteet voivat johtaa siihen, että vammaisten ihmisten tosiasiallinen pääsy riittävien ja sopivien palveluiden piiriin heikentyy ja jopa vaarantuu. Tämä voi lisätä eriarvoisuutta sekä vammaisten keskuudessa että vammattomien ja vammaisten välillä tavalla, joka on vastoin keväällä 2023 hyväksytyyn vammaispalvelulain tavoitteita. Jos tosiasiallisesti heikennetään vammaisten ihmisten pääsyä palveluiden piiriin, on se myös vastoin lain lykkäämisen yhteydessä esitettyjä tavoitteita (vrt EV 7/2023 vp).

Omaishoitajaliitto katsoo, että vaikka esitys on monilta osin perusteltu, sisältää se vakavia valuvikoja, jotka voivat jättää vammaiset ihmiset tietyissä tilanteissa jopa tyhjän päälle. Esitys on johdonmukainen, mutta valuvioista johtuen jossakin määrin epätasapainoinen: harkintamahdollisuuksia palveluiden myöntämättä jättämäiseen lisätään ja myönteisten päätösten mahdollisuuksia kavennetaan. Vaikka joustavat palveluratkaisut ja taloudellisuus ovat hyviä tavoitteita, näemme vaarana, että tämä tapahtuu liiaksi asiakkaan oikeudellista asemaa heikentämällä. Nyt esitetyt, lähinnä tarkentavina esitetyt soveltamisalan muutokset muodostavat kokonaisuudessaan monilta osin merkittävän sosiaaioikeudellisen paradigmanmuutoksen, joka toteutuessaan voi vaarantaa vammaisten henkilöiden osallisuuden ja yhdenvertaisen elämän yhteiskunnassa. Liittona toivoisimme hallituksen esitykseen arvion siitä, mitä ihmis- ja perusoikeusmyönteinen tulkinta tarkoittaisi tämänkaltaisissa tilanteissa, jossa pääsy välttämättömien palveluiden piiriin uhkaa vaarantua.

- Omaishoitajaliitto yhtyy Muistiliiton esitykseen siitä, että 2 § 3 momentin kirjaus ” jos hänelle ei ole järjestettävissä” muutetaan vastaamaan hyväksytyyn vammaispalvelulain 675/2023 mukaista kirjausta ” jos hän ei saa yksilöllisen tarpeensa mukaisia ja sopivia palveluita”.

Jos palvelujärjestelmä ja pääsy palveluiden piiriin heikkenee, lisää se riskiä, että yhä suurempi kuorma siirtyy läheisten vastuulle. Tällä voi olla ennakoimattoman suuria inhimillisiä ja yhteiskunnallisia kustannuksia, tavalla, jossa monien perusoikeuksien toteutuminen voi monilta osin vaarantua – niin läheisiltä kuin tavanomaista enemmän tukea tarvitsevalta henkilöltä.

Vartio Elias
Omaishoitajaliitto ry